

ФУНДАТОР РИБОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ КУЗЬОМА ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ

Як швидко плине час. Відходять в історію роки і століття, залишаючи після себе славні імена і події. Та пам'ять міцно тримає найяскравіші, найвидатніші з них. В цьому великому сузір'ї справ і особистостей, що втілили в себе риси дивовижної епохи, є багато зірок першої величини — видатних людей, фундаторів науки. Їх іменам присвячуємо цей розділ.

29 серпня 2017 року виповнилося 115 років від дня народження Олександра Івановича Кузьоми.

Вшановуючи пам'ять видатного фундатора рибогосподарської науки, згадаймо його на сторінках нашого видання.

Перші наукові роботи з генетики і селекції ставових риб у колишньому Радянському Союзі відносяться до 30-х років ХХ сторіччя. Саме в 30-ті роки минулого сторіччя в Україні за прямої участі та безпосереднього керівництва О. І. Кузьоми почалася селекційна робота з коропом.

Видатний рибовод-селекціонер України О. І. Кузьома народився 29 серпня 1902 р. в м. Ромни Сумської області.

У 1929 р. закінчив Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут, набувши кваліфікацію організатора-зоотехніка.

З 1927 по 1930 рр. працював лаборантом, а потім завідувачем виробничої лабораторії Антонівського рибгоспу Хмельницької області, з 1930 по 1937 рр. — завідувачем Антонівського науково-дослідного пункту Інституту рибного господарства.

У період з 1937 по 1941 рр. працював за сумісництвом на посадах завідувача відділу ставового господарства та сектору генетики і селекції риб Українського науково-дослідного інституту рибного господарства (м. Київ), а також заступника директора з наукової частини Васильківської рибницької селекційної станції. У період Великої Вітчизняної війни брав участь у боях з німецькими загарбниками. Після демобілізації — з 1946 р. повернувся до роботи в Інституті, де і працював до кінця життя, спочатку завідувачем відділу ставового господарства, а потім завідувачем відділу генетики та селекції риб.

Свій творчий шлях Олександр Іванович Кузьома цілком і повністю пов'язав з генетикою та селекцією риб. У 1948 р. йому було присвоєне вчене звання

старшого наукового співробітника за кваліфікацією «генетика і селекція риб». Він брав активну участь у післявоєнному відновленні та створенні нових стад коропа, розробляв теоретичні основи його порідного покращення, а також — генетичні аспекти успадкування лускатого покриву та гіногенетичного механізму розмноження риб; розробив методи племінної і селекційної роботи з коропом (метод масового і гніздового відбору, перевірка плідників коропа за якістю нащадків, лінійне розведення коропа).

Копіткі, наполегливі пошуки селекціонера увінчалися виведенням двох порід коропа — української рамчатої та української лускатої — перших порід коропа в колишньому Радянському Союзі.

З метою розширення можливостей рибництва та підвищення продуктивності водойм О. І. Кузьома значну увагу приділяв гібридизації ставових риб на міжвидовому та міжродовому рівнях. Поєднуючи біологічні особливості коропа і карася, вченому вдалося одержати плодючі коропо-карасеві та карасеві гібриди. Державний Комітет у справах винаходів та відкриттів СРСР визнав цей результат винаходом і захистив його авторським свідоцтвом.

О. І. Кузьома настійливо удосконалював продуктивні ознаки та розширював гетерогенну структуру українських порід коропа, він розробив нову оригінальну систему структуризації українських порід коропа, яка включає ряд зональних (екологічних) та внутрішньопорідних типів. За його керівництва та безпосередньої участі створено антонінсько-зозуленецькі та несвицькі зональні типи коропа. Крім того, розроблені основи і розпочаті роботи щодо створення нивківського та любінських внутрішньопорідних типів, які були продовжені і завершені їх апробацією науковцями-селекціонерами Інституту рибного господарства, результати якої були затверджені відповідними наказами Міністерства аграрної політики України як нові селекційні досягнення. Створення внутрішньопорідних типів, диференційованих за спадковими задатками та рівнем гетерогенності,

відкрило можливість періодичного та планового «освіження крові» племінних стад, не вдаючись до інших методів їх порідного поліпшення, в тому числі з використанням зарубіжних порід. Ця обставина дозволила не лише отримати порідне зрушення, але й значно удосконалити його.

Українські породи здобули загальне визнання — вони використовуються для покращання і створення нових порід, порідних груп, племінних стад, набули широкого впровадження як в Україні, так і в близькому та далекому зарубіжжі.

О. І. Кузьома був членом республіканської комісії з племінної справи, а також іхтіологічної комісії при Міністерстві рибного господарства СРСР.

Діяльність О. І. Кузьоми відзначена державними нагородами, зокрема медалями і орденом «Знак пошани».

Олександр Іванович був чуйною, турботливою людиною, особливо піклувався за свій колектив. Кожного визначного свята він збирав всіх співробітників відділу селекції риб у себе вдома; дружина його, Любов Макарівна, готувала частування, і ми всім колективом, по-родинному, відзначали свято.

Він також наполегливо відстоював інтереси співробітників відділу селекції риб у зверненнях до керівництва Інституту рибного господарства. Нас, селекціонерів, співробітників Інституту і виробничників напівжартома називали «кузьомівці». (Один з авторів цих рядків працював співробітником відділу селекції риб з 1965 по 1994 рр. та з 2011 по 2015 рр., постійно займаючись селекційно-племінною справою в коропівництві і донині).

О. І. Кузьома щедро ділився своїми знаннями з виробничниками, а також з молодими спеціалістами в галузі селекції риб. Ним створена школа селекціонерів-рибоводів, які успішно працюють в Інституті та його регіональних підрозділах. За його наукового керівництва троє фахівців успішно захистили кандидатські дисертації.

Помер О. І. Кузьома 3 березня 1971 року. Похований у м. Києві на Берківцевському кладовищі.

І. І. Грициняк, директор Інституту рибного господарства НААН,
докт. с.-г. наук, професор, академік НААН

О. О. Олексієнко, канд. с.-г. наук, с.н.с

